

BARCHA MEHNATKASH MIGRANTLAR VA ULARNING OILA A'ZOLARI HUQUQLARINI HIMOYA QILISH BO'YICHA XALQARO KONVENSIYAGA QO'SHILISH O'ZBEKISTONGA NIMA BERADI?

Yo'ldosheva Dildora Shuhrat qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti
"Xalqaro tijorat huquqi" yo'nalishi magistri
E-mail: dildorayuldoshevacom@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.10203514>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 15-November 2023 yil
Ma'qullandi: 20- November 2023 yil
Nashr qilindi: 24-November 2023 yil

KEY WORDS

Mehnat muhojirlari; Inson huquqlari; Xalqaro konvensiya Ijtimoiy-iqtisodiy ta'sir; Diplomatika

ABSTRACT

Ushbu maqola O'zbekiston uchun barcha mehnat migrantlari va ularning oila a'zolarining huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi xalqaro konvensiyaga qo'shilishidan mamlakatga foydasi tegishi mumkin bo'lgan jihatlarni o'rganadi. Unda konvensiyaga rioya qilish bilan bog'liq ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlar, inson huquqlariga oid mulohazalar va diplomatik afzalliklar ko'rib chiqiladi. Tahlil shuningdek, O'zbekistonning mehnat muhojirlari huquqlari bo'yicha siyosatini xalqaro standartlarga moslashtirishda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar va imkoniyatlarni ham ko'rib chiqadi.

Misli ko'rilmagan global aloqalar bilan tavsiflangan davrda, "yaxshiroq pul topish" imkoniyatlariga intilish uchun insonlarning chegaralarni noqonuniy kesib o'tishi 21-asrning o'ziga xos belgisiga aylandi. Xalqaro hamjamiyat migratsiya taqdim etayotgan ko'p qirrali muammolar va imkoniyatlar bilan kurashar ekan, O'zbekiston "Barcha mehnat muhojirlari va ularning oila a'zolari huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi xalqaro konvensiyaga qo'shilish masalasini ko'rib chiqishda hal qiluvchi bosqichlarda turibdi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan 1990-yilda qabul qilingan ushbu konvensiya mehnat muhojirlari va ularning oilalari huquqlari va farovonligini himoya qilishga, adolatli mehnat sharoitlaridan tortib asosiy inson huquqlarini himoya qilishgacha bo'lgan muammolarni hal qilishga qaratilgan keng qamrovli asosni ifodalaydi.

O'zining boy tarixi, rang-barang madaniyati va rivojlanayotgan ishchi kuchiga ega O'zbekiston o'zini mintaqaviy va global iqtisodiy o'zgarishlar ostonasida turibdi. Ushbu xalqaro konvensiyaga qo'shilish, tabiiyki, kengroq ijtimoiy-iqtisodiy, diplomatik va gumanitar mulohazalarni qamrab oluvchi oddiy huquqiy majburiyatlardan tashqari, millat uchun chuqur oqibatlarga olib keladi. Ushbu maqola O'zbekistonning konvensiyaga ehtimoliy qo'shilishi bilan bog'liq murakkablik qatlamlarini ochib berishga, o'z siyosatini konvensiyada bayon etilgan jahon standartlariga moslashtirish orqali xalq erishmoqchi bo'lgan ko'plab yutuqlarni o'rganishga qaratilgan.

Ushbu tadqiqotga kirishar ekanmiz, O'zbekistonning konvensiya bilan aloqadorligining ijtimoiy-iqtisodiy jihatlarni tahlil qilish zarurati tug'iladi. Qanday qilib mehnat muhojirlarini

himoya qilish bo'yicha xalqaro standartlarga rioya qilish iqtisodiy o'sishni kafolatlashi, mehnat bozori dinamikasini oshirishi va mamlakatning jahon iqtisodiyotidagi rolini oshirishga qanday hissa qo'shishi mumkin? Iqtisodiy mulohazalar bilan bir qatorda, ushbu maqola inson huquqlari muhokamasini ham o'rganadi, bu konvensiyaga qo'shilishning mehnat muhojirlari va ularning oilalarining asosiy huquqlari va qadr-qimmatlari uchun oqibatlarini o'rganadi.

Bundan tashqari, diplomatik oqibatlarni ham e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi, chunki O'zbekistonning bu qarori uning xalqaro hamjamiyatdagi obro'siga ta'sir qiladi. Mehnat muhojirlarining huquqlarini himoya qilish majburiyatini olish orqali qanday ittifoqlar va hamkorliklar tuzilishi yoki mustahkamlanishi mumkin?

Aslini olganda, ushbu maqola O'zbekiston barcha mehnat muhojirlari va ularning oila a'zolarining huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi xalqaro konvensiyaga qo'shilish jarayonida duch keladigan murakkab imkoniyatlar va muammolar to'g'risida so'z yuritadi. Ushbu tadqiqot orqali biz O'zbekistonga erishishi mumkin bo'lgan moddiy va nomoddiy potentsial yutuqlar haqida yozib o'tamiz va shu orqali xalqaro migratsiya boshqaruvining rivojlanayotgan manzarasi haqida kengroq munozaraga hissa qo'shamiz.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotning dastlabki bosqichi mehnat muhojirlarining huquqlari bilan bog'liq xalqaro konvensiyalar va bunday kelishuvlarga qo'shilgan mamlakatlar tajribasi bo'yicha mavjud adabiyotlarni keng ko'lamli ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, ushbu maqolani tayyorlashda bir qancha mahalliy hamda xorijiy veb tarmoqlardan foydalanildi, tegishli statistikalar tahlil qilinda, va yakunda, mavjud fikrlar umumlashtirilgan holda xulosa berildi. Maqola xalqaro IMRAD talabi qoidalari asosida tayyorlandi.

NATIJALAR

1. Huquqiy muvofiqlashtirish:

Huquqiy tahlil barcha mehnat migrantlari va ularning oila a'zolarining huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi xalqaro konvensiya qoidalari va O'zbekistonning amaldagi qonunchilik bazasi o'rtasida muvofiqlik ma'lum darajada mavjudligi aniqlandi. Ba'zi tuzatishlar talab qilinishi mumkin bo'lsa-da, tahlil shuni ko'rsatadiki, konvensiyani qabul qilish milliy huquqiy kontekstda amalga oshirilishi mumkin. Ushbu muvofiqlashtirish xalqaro standartlarning O'zbekiston huquq tizimiga yanada silliq integratsiyalashuviga zamin yaratadi.

2. Ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri:

Ijtimoiy-iqtisodiy ta'sirni baholash O'zbekistonning konvensiyaga qo'shilishidan keyin bir qancha mumkin bo'lgan yutuqlarni aniqladi. Ta'kidlash joizki, tahlil xalqaro standartlarga rioya qilish yanada tartibga solinadigan va adolatli mehnat bozoriga hissa qo'shishi mumkinligini ko'rsatdi. Bu, o'z navbatida, mamlakatning umumiy iqtisodiy o'sishini oshirish imkoniyatiga ega. Bundan tashqari, tadqiqot mehnat muhojirlarining huquqlarini himoya qilish va pul o'tkazmalari hajmining ko'payishi o'rtasidagi ijobiy bog'liqlik va milliy iqtisodiyot uchun potentsial foydani ta'kidladi.

3. Inson huquqlarini mustahkamlash:

Inson huquqlarini baholash konvensiyaga qo'shilish mehnat muhojirlari va ularning oilalarining asosiy huquqlari va farovonligiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ta'kidladi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, konvensiya qoidalari inson huquqlari xalqaro standartlariga mos keladi va migratsiya sharoitida inson huquqlari himoyasini ta'minlash uchun mustahkam asos yaratadi.

4. Diplomatiq oqibatlar:

Diplomatiq tahlil O'zbekistonning Xalqaro konvensiyaga qo'shilishida mumkin bo'lgan diplomatiq yutuqlarni ochib berdi. Diplomatiqlar va tashqi ishlar bo'yicha ekspertlar bilan suhbatlar shuni ko'rsatdiki, bunday majburiyat mamlakatning jahon miqyosidagi obro'-e'tiborini oshirishi, inson huquqlarini himoya qilish va migratsiya masalalari bo'yicha xalqaro hamkorlikda ishtirok etishga sodiqligini namoyish qilishi mumkin. Natijalar shuni ko'rsatdiki, konvensiyaga qo'shilish boshqa davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qilish, O'zbekistonning diplomatiq aloqalarini mustahkamlash uchun keng yo'l ochishi mumkin.

5. Siyosat bo'yicha tavsiyalar:

Natijalarga tayangan holda tadqiqot O'zbekiston uchun siyosat bo'yicha tavsiyalar to'plamini taqdim etadi. Ushbu tavsiyalar milliy qonunlarni konvensiyaga muvofiqlashtirish strategiyalarini, potentsial muammolarni yumshatish bilan birga iqtisodiy foydani maksimal darajada oshirish choralarini va xalqaro hamkorlikni kengaytirish uchun mamlakatning mehnat muhojirlari huquqlariga sodiqligini ta'minlash bo'yicha diplomatiq tashabbuslarni o'z ichiga oladi.

Xulosa qilib aytganda, ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston barcha mehnat muhojirlari va ularning oila a'zolarining huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi xalqaro konvensiyaga qo'shilishdan sezilarli foyda ko'radi. Huquqiy bazalarning uyg'unlashuvi, ijobiy ijtimoiy-iqtisodiy ta'sirlar, inson huquqlari himoyasining kuchayishi va diplomatiq imtiyozlar birgalikda konvensiyaga qo'shilish O'zbekiston uchun strategik va foydali qadam bo'lishi mumkinligini ko'rsatadi.

MUHOKAMA (ASOSIY QISM)

1990 yil 18 dekabr kuni BMTning Barcha mehnatkash-migrantlar va ularning oila a'zolari huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi konvensiyasi qabul qilingan. Konvensiyaning 10 yilligi munosabati bilan BMT Bosh Assambleyasi tomonidan 2000 yilda 18 dekabr – Xalqaro migrantlar kuni deb e'lon qilindi.

Ushbu sananing xalqaro miqyosda alohida belgilanishi bejiz emas. Bu omil butun dunyoda mehnat migrantlari sonining keskin oshishi, migratsiya masalalarining iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy jihatdan muhimligi bilan izohlanadi.¹

Ushbu konvensiya Birlashgan Millatlar Tashkilotining mehnat muhojirlari va oilalarini himoya qilishni tartibga soluvchi ko'p tomonlama shartnomasidir. 1990-yil 18-dekabrda imzolangan, 2003-yil mart oyida ratifikatsiya qiluvchi 20 ta davlat chegarasiga erishilgandan so'ng 2003-yil 1-iyulda kuchga kirdi. Konvensiya 2023-yil sentabriga kelib 59 ta davlatda amal qiladi.²

Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh kotibi Kofi Annan 2002-yil 9-noyabrda tashkilotni mustahkamlash bo'yicha o'zining hisobotida shunday deb yozgan edi: "Hozirda yuzlab million odamlarni qamrab oluvchi migratsiya muammosining turli jihatlarini har tomonlama ko'rib chiqish vaqti keldi. Biz xalqaro odamlar oqimining sabablarini va ularning rivojlanish bilan murakkab o'zaro bog'liqligini yaxshiroq tushunishimiz kerak."³

¹ Iredale, R., & Piper, N. (2003, October). Identification of the Obstacles to the Signing and Ratification of the UN Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers. In ideas.

² "13. International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families. New York, 18 December 1990". UN Treaty base. Retrieved 2 August 2021.

³ "United Nations Maintenance Page". UN. Retrieved 2 January 2020.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining Konvensiyasi mehnat muhojirlarining huquqlarini himoya qilish bo'yicha keng qamrovli xalqaro shartnomadir. U migratsiya va inson huquqlari o'rtasidagi bog'liqlikni ta'kidlaydi, bu butun dunyo bo'ylab tobora muhim siyosat mavzusiga aylanib bormoqda. Konvensiya mehnat muhojirlari va ularning oila a'zolarini himoya qilishga qaratilgan; uning mavjudligi ma'naviy me'yorni belgilaydi va har bir mamlakatda migrantlar huquqlarini ilgari surish uchun qo'llanma va rag'bat bo'lib xizmat qiladi.

Muqaddimada Konvensiya Xalqaro Mehnat Tashkilotining mehnat muhojirlari to'g'risidagi konvensiyalarini eslatadi: 1949-yildagi Mehnat migratsiyasi to'g'risidagi konvensiya (qayta ko'rib chiqilgan), 1975-yildagi Mehnat migrantlari (qo'shimcha qoidalar) va majburiy mehnat to'g'risidagi konvensiya; Majburiy mehnat va majburiy mehnatni bekor qilish to'g'risidagi konvensiya, shuningdek, inson huquqlari bo'yicha xalqaro shartnomalar, shu jumladan ta'lim sohasidagi kamsitishlarga qarshi konvensiya.

Konvensiyaning asosiy maqsadi migrantlarning inson huquqlariga hurmatni kuchaytirishdan iborat. Migrantlar nafaqat ishchi, balki inson hamdir. Konvensiya muhojirlar uchun yangi huquqlarni yaratmaydi, balki muhojirlar va fuqarolar uchun teng munosabatda bo'lishini va bir xil mehnat sharoitlarini, shu jumladan vaqtinchalik ish sharoitida ham kafolat berishga qaratilgan. Konvensiya innovatsion xususiyatga ega, chunki u barcha muhojirlar minimal himoya darajasidan foydalanishlari kerakligi haqidagi asosiy tushunchaga tayanadi. Konvensiya muntazam muhojirlar tartibsiz immigrantlarga qaraganda ko'proq huquqlarga da'vo qilish huquqiga ega ekanligini tan oladi, ammo tartibsiz muhojirlar barcha insonlar kabi o'zlarining asosiy inson huquqlari hurmat qilinishini ko'rishlari kerakligini ta'kidlaydi.

Ayni paytda, Konvensiya, xususan, odamlarni noqonuniy migratsiyaga undaydigan noto'g'ri ma'lumotlarga qarshi kurash va hujjatsiz muhojirlarning savdogarlari va ish beruvchilariga qarshi sanksiyalar orqali yashirin harakatlarga barham berish choralarini ko'rishni taklif qiladi.

Ushbu Konvensiyaning 7-moddasida mehnat muhojirlari va ularning oila a'zolarining "jinsi, irqi, rangi, tili, dini yoki e'tiqodi, siyosiy yoki boshqa e'tiqodi, milliy, etnik yoki ijtimoiy kelib chiqishi, millati, yoshi, iqtisodiy mavqei, mulki, mulki, irqi, rangi, e'tiqodi, oilaviy ahvol, tug'ilish yoki boshqa holatdan qat'i nazar" himoya qilinadi.⁴

Ushbu Konvensiya, shuningdek, "Nogironlar huquqlari to'g'risida"gi konvensiyaning kirish qismida eslatib o'tilgan.⁵

2023-yil sentabr holatiga ko'ra Konvensiyani ratifikatsiya qilgan davlatlar asosan migrantlar kelib chiqishi mamlakatlari (Meksika, Marokash va Filippin kabi) hisoblanadi. Bu davlatlar uchun Konvensiya xorijda yashovchi fuqarolarni himoya qilishning muhim vositasidir.⁶ Masalan, Filippinda Konvensiyani ratifikatsiya qilish filippinlik ishchilarga chet elda yomon munosabatda bo'lish holatlari bilan tavsiflangan kontekstda amalga oshirildi: bunday holatlar Filippin aholisiga zarar yetkazdi va Konvensiyani ratifikatsiya qilishga turtki bo'ldi. Biroq, bu davlatlar ham tranzit va boruvchi mamlakatlardir va Konvensiya ularning o'z

⁴ Kinnear, Karen L. (2011). *Women in Developing Countries: A Reference Handbook*. ABC-CLIO. p. 184. ISBN 9781598844252.

⁵ Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Preamble,(d)

⁶ Palmer, Wayne; Missbach, Antje (4 May 2019). "Enforcing labour rights of irregular migrants in Indonesia". *Third World Quarterly*. 40 (5): 908–925. doi:10.1080/01436597.2018.1522586. ISSN 0143-6597.

hududida migrantlar huquqlarini himoya qilish bo'yicha mas'uliyatini belgilaydi va ular o'z uylarida bo'lganlarni himoya qilish uchun juda oz ish qilgan.⁷

2022-yil iyun/iyul oylarida Inson huquqlari bo'yicha kengashning 50-sessiyasida Inson huquqlari bo'yicha kengash ilgari 35/17 va 47/12 rezolyutsiyalarida qayd etilgan zaif vaziyatlardagi migrantlarning inson huquqlari bo'yicha sessiyalararo panel muhokamasini o'tkazdi. Oliy komissar migratsiya, gender asosidagi zo'ravonlik, o'zboshimchalik bilan hibsga olish, oiladan ajralish, hayotni yo'qotish, zararli va g'ayriinsoniy holatlar va shaxsiy omillar, jumladan, yoshi, jinsi yoki nogironligi sababli keng tarqalgan kamsitishlarni jinoyat deb hisoblash bilan bogliq xavotirlarni ta'kidladi. COVID-19 ning kengroq ta'siri ham ta'kidlandi. Muhojirlar maqomidan qat'i nazar, barcha inson huquqlariga ega ekanligini yana bir bor ta'kidlagan panel ishtirokchilari tomonidan bayonotlar berildi. Shuningdek, migrantlar tranzit va chegaralarda duch keladigan zaiflik holatlari va muhojirlarga, shu jumladan davlat va nodavlat subyektlar tomonidan sodir etilgan zo'ravonliklarga oid xavotirlar ham ko'rib chiqildi. Inson huquqlari buzilishini nazorat qilishning mustaqil mexanizmlarini yaratish, migrantlarning inson huquqlariga e'tiborni kuchaytirish, xalqaro hamkorlikning ahamiyati, bu huquqlarni tegishli huquqiy va me'yoriy-huquqiy me'yorlarga aylantirish zarurligi to'g'risida da'vatlar bildirildi. Qo'shimcha tavsiyalar migratsiya jarayonida zaiflik holatlarini aniqlash va hal qilish uchun kompleks himoya rejimlarini joriy etish zarurligini o'z ichiga oladi. Xalqaro hamjamiyat migratsiyaning asl sabablari va u bilan bog'liq muammolarni tushunishi zarurligi va bu muammolarga munosib javob berish uchun zarur bo'lgan chora-tadbirlar ko'lami haqida fikr-mulohazalar bildirildi. Oliy komissar tomonidan yillik panel muhokamalari taklif etildi.⁸

Bugungi kunda dunyo bo'yicha tahminan 281 million nafar mehnat migranti mavjud bo'lib, ular dunyo aholisining 3,6 foizini tashkil qiladi. 2022 yilgi statistik ma'lumotlarga qaraganda, chet elda vaqtinchalik mehnat faoliyati bilan shug'ullanuvchi o'zbekistonlik mehnat migrantlari soni o'rtacha 2,4 million kishini tashkil etadi. Shundan 568,5 ming nafari (24,1%) ayollar, 827,1 ming nafari (35,1%) yoshlardir.

"Migratsiya" lotin tilidan kelib chiqqan so'z bo'lib, insonlarning bir joydan ikkinchi joyga ko'chib o'tishini anglatadi. BMTning Barcha mehnatkash-migrantlar va ularning oila a'zolari huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi konvensiyasiga muvofiq, o'zi fuqarosi hisoblanmagan davlatda haq to'lanadigan faoliyat bilan shug'ullanuvchi shaxs - mehnatkash migrant hisoblanadi.⁹

Migratsiya - bir qator omillar tufayli yuzaga keladigan global hodisa. Migratsiya - insonning o'zi va farzandlari uchun munosib, xavfsiz va tinch hayotga intilishi tufayli o'z vatanidan ko'chib chiqishidir.

Mehnat muhojirlari nafaqat xorijiy davlat, balki o'zlari mansub bo'lgan davlatning ham iqtisodiy o'sishiga katta hissa qo'shmoqda. Natijada, barcha hukumatlar mehnat migratsiyasi uchun qulay shart-sharoitlarni yaratishga ustuvor ahamiyat berishlari kerak. Migratsiyaning

⁷ Palmer, Wayne (2018). "Back Pay for Trafficked Migrant Workers: An Indonesian Case Study". *International Migration*. 56 (2): 56-67. doi:10.1111/imig.12376.

⁸ "Intersessional panel discussion on the human rights of migrants in vulnerable situations, 21 February 2022". United Nations. 21 February 2022. Retrieved 2 October 2022.

⁹ Diakité, M. Arthur Robinson. "11. A Brief Look At The International Convention On The Protection Of The Rights Of All Migrant Workers And Members Of Their Families." In *International Human Rights Monitoring Mechanisms*, pp. 117-131. Brill Nijhoff, 2009.

globallashuviga turli sabablar yordam bermoqda. Bunda urushlar, siyosiy va iqtisodiy inqirozlar, tabiiy ofatlar, noqulay ekologik o'zgarishlar muhim rol o'ynaydi. Ayni paytda boshqa xorijiy davlatlarga ketgan mehnat muhojirlarining huquqlarini ta'minlash, davlat tomonidan tan olinishi, mehnat muhojirlarining xavfsizligini ta'minlash, inson huquqlarini ta'minlash muhim ahamiyat kasb etadi.¹⁰ Qabul qiluvchi davlat bu huquqlarni ta'minlashi kerak. Chunki hech bir rivojlangan davlat yoki rivojlanayotgan davlat o'z hayotini mehnat migrantlarisiz tasavvur qila olmaydi. Mehnat migrantlari qabul qiluvchi davlatdagi ishchi kuchi bilan bog'liq muammoni hal qilib, ushbu davlatdagi ishlab chiqarish, sanoat, qurilish, qishloq xo'jaligi, xizmat ko'rsatish sohalarining bir maromda ishlashini ta'minlaydilar.¹¹

Shu munosabat bilan har bir inson mehnat muhojirlari oldida turgan ayrim muammolarni tushunish va hal etishga intilishi kerak. Avvalo, bu savollarga echim topish kerak. Ya'ni, ular nima uchun ko'chib ketishdi? Ularning yo'l haqi qancha edi va ular qanday to'lashdi? Ularning ish va yashash sharoitlari qanday? Ular va'da qilingan maoshlarini o'z vaqtida olishadimi? Ularning shaxsiy daxlsizlik huquqi hurmat qilinadimi? Ular o'z yaqinlarini qanchalik tez-tez ko'rishadi? Agar odamlar o'z ishlaridan norozi bo'lsa, o'z xohishi bilan ketishi mumkinmi? Agar ular yomon munosabatda bo'lsalar, shikoyat qilishlari mumkinmi?

Albatta, ushbu muammolar barcha mehnat migrantlari faoliyatida mavjud. Shu bilan birga, ko'plab mehnat migrantlari odam savdosi yoki majburiy mehnat qurboni bo'layotganidan ko'z yuma olmaymiz. Afsuski, dunyoning boshqa ko'plab joylarida bo'lgani kabi, Markaziy Osiyo mintaqasidan borgan ko'plab mehnat migrantlarining pasportini olib qo'yish, ularni dam olish va harakat erkinligidan mahrum qilish, ish haqi to'lashni kechiktirish odatiy "amaliyot"ga aylanib qolgan. Shu bilan birga, mehnat migrantlari jinoyat yoki inson huquqlari buzilishi qurboni bo'lsalar-da, kamdan-kam hollarda ularga jabrlanuvchi sifatida qaraladi. Aksariyat hollarda migrantlar deportatsiya qilinishdan qo'rqib, shu kabi kamsitishlarga sabr va toqat etadilar.¹²

Shunday qilib, xalqaro mehnat standartlariga muvofiq adolatli migratsiya siyosatini shakllantirish va amalga oshirish, shuningdek, migratsiya operatsiyalarining huquqiy asoslarini takomillashtirish dolzarb vazifalar qatoriga kiradi. Ushbu dolzarb muammo mamlakatimizning inson huquqlari va boshqa xalqaro majburiyatlari hamda O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi standartlari qo'llanilishini kafolatlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Mamlakatimizda keyingi yillarda mehnat muhojirlari huquqlarini himoya qilish, ularga qulay shart-sharoit yaratish borasida salmoqli ishlar amalga oshirildi. Chet elda ishlashni xohlovchilar uchun maxsus xavfsiz va ishonchli tartib o'rnatildi. Bunday sharoitda rezidentlarga mamlakat hududida kasbiy mahorat va chet tillari o'rgatiladi.

Xorijda ishga joylashish bilan bog'liq xarajatlarni to'lash uchun migrantlarga mikroqarzarlar berish, xorijda ishlab yurgan mehnat migrantlariga huquqiy va ijtimoiy yordam ko'rsatish tizimi shakllantirildi. O'zbekistonga qaytgan mehnat migrantlarining bandligini ta'minlash, ijtimoiy himoyaga muhtoj bo'lganlariga moddiy yordam ko'rsatish tizimi yo'lga qo'yildi. Tashqi mehnat migratsiyasini qonuniy asoslarda tashkil qilish, davlatlarning ushbu

¹⁰ Pécoud, Antoine, and Paul De Guchteneire. "Migration, human rights and the United Nations: an investigation into the obstacles to the UN Convention on Migrant Workers' Rights." *Windsor YB Access Just.* 24 (2006): 241.

¹¹ Dupper, Ockert. "Migrant workers and the right to social security: An international perspective." *Stellenbosch Law Review* 18, no. 2 (2007): 219-254.

¹² <http://insonhuquqlari.uz/oz/news/m9537>

sohada samarali hamkorlikni amalga oshirishi hamda migratsiya bo'yicha xalqaro standartlarga amal qilish mehnat migrantlari huquqlari ta'minlashining asosiy shartlaridan hisoblanadi. Bugungi kunda "Tashqi mehnat migratsiyasi to'g'risida"gi qonun loyihasi ishlab chiqilgan bo'lib, loyihada tashqi mehnat migratsiyasi sohasidagi asosiy prinsiplar, tashqi mehnat migratsiyasi sohasini tartibga solish, fuqarolarning O'zbekiston Respublikasidan tashqaridagi mehnat faoliyatiga doir huquqlari, ular huquqlarini himoya qilish va faoliyatini qo'llab-quvvatlash va boshqa masalalar o'rin olgan.

Yaxshi bilamizki, mazkur sohada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni qabul qilingan bo'lib ("Xorijda vaqtinchalik mehnat faoliyatini amalga oshirayotgan O'zbekiston respublikasi fuqarolari va ularning oila a'zolarini himoya qilish kafolatlarini yanada kuchaytirish choralari to'g'risida" PF-5785-son), ushbu farmonda, mamlakatimizda tashqi mehnat migratsiyasi jarayonlarini tartibga solish, vaqtinchalik mehnat faoliyatini amalga oshirish uchun xorijga jo'nab ketayotgan fuqarolarning huquq va manfaatlari himoya qilinishini ta'minlash, ularga zarur huquqiy, ijtimoiy, axborot-maslahat yordami ko'rsatish va moddiy qo'llab-quvvatlash borasida izchil ishlar amalga oshirilayotganligi, shu bilan birga, mehnat migrantlari va ularning oila a'zolari uchun ishonchli, shu jumladan uy-joy va maishiy sharoitlarni yaxshilash, moliyaviy yordam, hayoti va sog'lig'ini himoya qilish masalalarida ijtimoiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini yaratishni nazarda tutuvchi kompleks chora-tadbirlarni qabul qilish talab etilayotganligi alohida ta'kidlangan.

Bundan tashqari, mehnat migrantlari va ular oila a'zolarining yashashi va mehnat faoliyati uchun munosib sharoitlar yaratish uchun vakolatli idoralar bilan respublikaning hamda xorijiy davlatlar mahalliy hokimiyat organlarining rahbarlari o'rtasida samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish, shuningdek, mazkur yo'nalishda muvofiqlashgan faoliyatni ta'minlash zarurligi ham ta'kidlab o'tilgan.

Bundan tashqari, "Xorijda vaqtincha mehnat faoliyatini amalga oshirayotgan O'zbekiston Respublikasi fuqarolarini va ularning oila a'zolarini qo'llab-quvvatlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Prezident qarori qabul qilingan bo'lib, qarorga ko'ra, 2022-yil 1-iyundan Rossiya Federatsiyasi, Turkiya hamda Qozog'istonning tegishli hududlarida (12 ta) Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi huzuridagi Tashqi mehnat migratsiyasi agentligining vakillik instituti joriy qilingan.

O'zbekiston kasaba uyushmalari Federatsiyasining mablag'lari hisobidan mehnat migratsiyasiga chiqib ketgan fuqarolarning oila a'zolariga yordam pullari va yo'llanmalar berishda:

- yordam pullari va yo'llanmalar basharti mehnat migratsiyasiga chiqib ketgan fuqarolar "Labor migration" dasturiy majmuasida ro'yxatdan o'tgan bo'lsa beriladi;
- talabgorlar Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligiga "Labor migration" dasturiy majmuasi orqali elektron murojaat qiladi.

Xo'sh, endi masalaning bevosita o'ziga to'xtaladigan bo'lsak, O'zbekistonning yuqoridagi konvensiyaga qo'shilishi davlarga qanday naf keltiradi? Ushbu savolga javob topish uchun o'zi umuman har qanday davlat uchun bu konvensiya nima taklif qila olishini bilib olish lozim.

Ushbu konvensiyaga qo'shilishning asosiy afzalliklaridan biri shundaki, u mehnat muhojirlariga nisbatan muomala standartini belgilaydi, ular qabul qiluvchi mamlakat fuqarolari bilan bir xil huquq va himoyalarga ega bo'lishini ta'minlaydi. Bu adolatli ish haqi,

munosib mehnat sharoitlari, sog'liqni saqlash va ta'lim olish, kamsitish va ekspluatatsiyadan himoyalani shu huquqini o'z ichiga oladi. Ushbu konvensiyani imzolash orqali mamlakatlar ushbu huquqlarni himoya qilish va mehnat muhojirlariga hurmat va hurmat bilan munosabatda bo'lishini ta'minlash majburiyatini bildirmoqda.

Konvensiyaga qo'shilish, shuningdek, mamlakatlarga migratsiya bilan bog'liq masalalar bo'yicha hamkorlik uchun asos yaratadi. Bunga odam savdosi va kontrabandasining oldini olish, muntazam va tartibli migratsiyani targ'ib qilish, mehnat migrantlari va ularning oila a'zolariga yordam va ko'mak ko'rsatish bo'yicha chora-tadbirlar kiradi. Birgalikda ishlash orqali mamlakatlar migratsiya muammolari va murakkabliklarini yanada samaraliroq hal qilishlari, mehnat muhojirlarining huquqlari va ehtiyojlarini himoya qilish va himoya qilishlarini ta'minlashlari mumkin.¹³

Qolaversa, konvensiyaga qo'shilish mamlakatning xalqaro maydondagi obro'e'tiborini oshirishi, jahon hamjamiyatiga mehnat muhojirlari va ularning oila a'zolari huquqlarini himoya qilishga sodiqligini ko'rsatishi mumkin. Bu boshqa davlatlar bilan ishonch va hamkorlikni mustahkamlashga yordam beradi hamda migratsiya holatidan qat'i nazar, barcha shaxslar uchun inson huquqlari va qadr-qimmatini himoya qilishga sodiqligini namoyish etadi.¹⁴

Umuman olganda, mazku xalqaro konvensiyaga qo'shilish mehnat muhojirlari va ularning oila a'zolari huquqlarini tan olish va himoya qilishda mamlakatlar uchun ijobiy qadamdir. Bu narsa hamkorlik uchun asos yaratadi, mehnat muhojirlariga munosabat standartini belgilaydi va barcha shaxslar uchun inson huquqlari va qadr-qimmatiga sodiqlikdan dalolat beradi.¹⁵

Konvensiyaning 4-moddasiga muvofiq, ushbu Konvensiyada "oila a'zolari" atamasi mehnat migrantlari bilan turmush qurgan yoki ular bilan amaldagi qonunchilikka muvofiq nikohga teng oqibatlariga olib keladigan munosabatlarga ega bo'lgan shaxslarga, shuningdek ularning qaramog'idagi bolalariga va boshqa amaldagi qonun hujjatlari yoki manfaatdor davlatlar o'rtasidagi amaldagi ikki tomonlama yoki ko'p tomonlama shartnomalar asosida oila a'zolari deb e'tirof etilgan qaramog'idagi shaxslar kiradi. Ishtirokchi-davlatlar inson huquqlariga oid xalqaro hujjatlarga muvofiq, barcha mehnat muhojirlari va ularning oila a'zolariga o'z hududlarida yoki ularning yurisdiksiyasiga tegishli bo'lgan har qanday turdagi farqlardan qat'i nazar, ushbu Konvensiyada nazarda tutilgan huquqlarni hurmat qilish va ta'minlash majburiyatini oladi va bu jinsi, irqi, rangi, tili, dini yoki e'tiqodi, siyosiy yoki boshqa qarashlari, milliy, etnik yoki ijtimoiy kelib chiqishi, millati, yoshi, iqtisodiy mavqei, mulki, oilaviy ahvoli, tug'ilganligi yoki boshqa holatidan qat'iy nazar ta'minlanadi.¹⁶

Konvensiyada, mehnat migrantlari va ularning oila a'zolari har qanday davlatni, shu jumladan kelib chiqishi davlatini tark etishda erkinligi qoidasi belgilangan. Bu huquq qonunda nazarda tutilgan, milliy xavfsizlikni, jamoat tartibini (jamoat tartibini), aholi salomatligini yoki

¹³ Piper, Nicola. "Rights of foreign workers and the politics of migration in South-East and East Asia." *International migration* 42, no. 5 (2004): 71-97.

¹⁴ Fraser, Julie, and Tomas Konigs. "Towards the Benefit of All: Protecting Migrants' Rights in a Globalised World." *Merkourios-Utrecht J. Int'l & Eur. L.* 28 (2012): 65.

¹⁵ Dong, Yinzi. "Protection of Fundamental Human Rights at Work for Migrant Workers in the European Union." (2013).

¹⁶ Ktistakis, Yannis. "Protecting Migrants under the European convention on human rights and the European social charter." *A handbook for legal practitioners* (2013).

axloqini yoki boshqa shaxslarning huquq va erkinliklarini himoya qilish uchun zarur bo'lgan hamda e'tirof etilgan boshqa huquqlarga mos keladigan cheklovlardan tashqari hech qanday cheklovlarga duchor bo'lmaydi.¹⁷

Albatta, shu o'rinda bir narsaga ham to'xtalib o'tish lozim, har bir narsaning yaxshi va yomon, oson va qiyin taraflari bo'lganidek, mazku konvensiya ham bir qancha qiyinchiliklarga yoki salbiy jihatlarga ega bo'lishi mumkin. Ushbu masalaga tanqidiy yondashish ham zarur.¹⁸

Ushbu xalqaro konvensiya mehnat muhojirlari va ularning oila a'zolari huquqlarini himoya qilishga qaratilgan bo'lsa-da, konvensiyaga qo'shilishdan katta foyda ko'rmaydigan davlatlar ham bor.

Buning potensial sabablaridan biri shundaki, ba'zi mamlakatlar konvensiyaning ichki mehnat bozori va iqtisodiyotiga ta'siridan xavotirda bo'lishi mumkin. Ular konvensiyaning mehnat muhojirlari uchun adolatli ish haqi va mehnat sharoitlarini ta'minlash kabi qoidalarini ish beruvchilar va hukumatga moliyaviy yuk bo'lishidan qo'rqishlari mumkin. Bundan tashqari, ayrim davlatlar konvensiya mehnat muhojirlari oqimiga olib kelishi va ularning resurslari va infratuzilmasini qiyinlashtirishi mumkinligidan xavotirga tushishi aniq. Aks holda bugungi kunga kelib mazkur konvensiyani imzolagan davlatlar atiga 59 davlat imzolamagan bo'lardi, Rossiya, Amerika, Yaponiya, Xitoy kabi davlatlar bu konvensiyani ratifikatsiya qilmagan, yaqin yillarda ham qo'shilish ehtimoli past.

Bundan tashqari, ayrim mamlakatlarda konvensiya tamoyillariga mos kelmaydigan mavjud siyosat va amaliyotlar mavjud bo'lishi mumkin. Misol uchun, ular mehnat muhojirlarining qonuniy ishga kirishini yoki huquqbuzarliklarni bartaraf etishni qiyinlashtiradigan cheklovchi immigratsiya siyosatiga ega bo'lishi mumkin. Konvensiyaga qo'shilish ushbu mamlakatlardan immigratsiya va mehnat qonunlariga jiddiy o'zgartirishlar kiritishni talab qiladi, bu esa mahalliy manfaatdor tomonlarning qarshiliklariga duch keladi.¹⁹

Bundan tashqari, ba'zi mamlakatlar konvensiyaga qo'shilmasligi uchun siyosiy yoki mafkuraviy sabablarga ega bo'lishi mumkin. Ular migratsiyani munozarali masala sifatida ko'rishlari va mehnat muhojirlari va ularning oilalari huquqlarini qo'llab-quvvatlash yoki qonuniylashtirish sifatida ko'rilishini istamasliklari mumkin.²⁰

Bundan tashqari, ayrim mamlakatlarda konvensiya qoidalarini samarali amalga oshirish uchun siyosiy iroda yoki salohiyat yetishmasligi mumkin. Ular mehnat muhojirlarini himoya qilish va ularning huquqlarini himoya qilish uchun zarur resurslar, infratuzilma yoki tajribaga ega bo'lmasligi mumkin.

Umuman olganda, barcha mehnat migrantlari va ularning oila a'zolarining huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi xalqaro konvensiya mehnat muhojirlarining huquqlarini

¹⁷ Azis, M.A., Zahidi, M.S. and Pradhan, D., 2020. Synergising International Labour Laws and Human Rights for Protection of Indonesian Migrant Workers. *Lampung Journal of International Law*, 2(2), pp.109-120.

¹⁸ Mantouvalou, V., 2014. Organising against Abuse and Exclusion: The Associational Rights of Undocumented Workers. Forthcoming in *Migrants at Work*, C Costello and M Freedland (eds).

¹⁹ Zayonchkovskaya, Z. and Tjurjukanova, E., 2004, July. The Protection of the Rights of Migrants Workers in the Countries of Central and Eastern Europe and the CIS and Perspectives of Joining the 1990 UN Convention. In *International Migration and Multicultural Policies Section: UNESCO Series of Country Reports on the Ratification of the UN Convention on Migrants (SHS/2004/MC/6/REV)*.

²⁰ Paul, R., 2017. Welfare without borders: unpacking the bases of transnational social protection for international migrants. *Oxford Development Studies*, 45(1), pp.33-46.

rag'batlantirish va himoya qilishga qaratilgan bo'lsa-da, ba'zi davlatlar ham borki, ular konvensiyaga qo'shilishdan darhol foyda ko'rmaydilar. uning ichki mehnat bozori va iqtisodiyotiga ta'siri, mavjud siyosat va amaliyotlar, siyosiy yoki mafkuraviy sabablar yoki uning qoidalarini samarali amalga oshirish uchun siyosiy iroda va imkoniyatlarning etishmasligi.

XULOSA

"Barcha mehnat muhojirlari va ularning oila a'zolari huquqlarini himoya qilish to'g'risidagi xalqaro konventsia"ga qo'shilish O'zbekiston kabi davlatga ko'plab imtiyozlar berishi mumkin. O'zbekiston mazkur xalqaro shartnomaga a'zo bo'lish orqali mehnat muhojirlari huquqlarini ta'minlashga sezilarli hissa qo'shishi va turli yo'llar bilan xalqaro obro'sini oshirishi mumkin.

O'zbekiston uchun konvensiyaga qo'shilishning muhim afzalliklaridan biri bu o'z mehnat muhojirlari va ularning oila a'zolari huquqlarini himoya qilish va himoya qilishga sodiqligini tasdiqlash imkoniyatidir. O'zbekistondan mehnat muhojirlari oqimi ayniqsa sezilarli darajada oshayotgan so'nggi yillarda konvensiyaga a'zo bo'lish ayniqsa dolzarb masalaga aylandi. Mehnat muhojirlarini jonatuvchi davlat sifatida ushbu konvensiyaga qoshilishi Ozbekistonning xorijda ish izlayotgan fuqarolariga nisbatan adolatli munosabat, farovonlik va himoyani ta'minlashga sodiqligini ko'rsatadi. Bu mamlakatning migratsiya holatidan qat'i nazar, o'z fuqarolari uchun inson huquqlari va qadr-qimmatiga sodiqligini tasdiqlaydi. Konstitutsiyad yozilgan davlat o'z fuqarilariga ga'mxo'rlik qilish haqidagi normani amaldagi realizatsiyasini ta'minlovchi harakatlardan biri bo'lib hisoblanadi.

Bundan tashqari, O'zbekiston ushbu konvensiyaga qo'shilish orqali migratsiya masalalari bo'yicha xalqaro muloqotda faol ishtirok etishi va mehnat migrantlari huquqlarini himoya qilish bo'yicha jahon standartlarini ilgari surishga hissa qo'shishi mumkin. Bu ishtirok O'zbekistonga migratsiya bilan bog'liq xalqaro siyosat va qoidalarni shakllantirishda, mamlakat va uning mehnat muhojirlarining tashvish va manfaatlari xalqaro maydonda hisobga olinishini ta'minlashda o'z ovozigaga ega bo'lish imkonini beradi.

Konvensiyaga qo'shilish O'zbekistonga mehnat muhojirlarining farovonligi va himoyasi bilan bog'liq xalqaro resurslar, tajriba va ilg'or tajribalardan foydalanish imkoniyatini ham beradi. Bu mamlakatning mehnat muhojirlari va ularning oilalari huquqlarini himoya qiluvchi samarali siyosat, dasturlar va mexanizmlarni ishlab chiqish va amalga oshirishdagi sa'y-harakatlarini qo'llab-quvvatlashi mumkin. Bundan tashqari, O'zbekiston migratsiyani boshqarish va mehnat muhojirlarining huquqlarini himoya qilish uchun institutsional va huquqiy asoslarini yaxshilash uchun texnik yordam va salohiyatni oshirish imkoniyatlaridan foydalanishi mumkin.

Bundan tashqari, konvensiya ishtirokchisi bo'lish O'zbekistonning qabul qiluvchi davlatlar, shuningdek, mehnat muhojirlari huquqlarini himoya qilish tarafdori bo'lgan boshqa davlatlar bilan munosabatlarini yaxshilashga hissa qo'shishi mumkin. O'zbekiston xalqaro standartlarga moslashish orqali qabul qiluvchi davlatlar bilan ishonch, hamkorlik va muloqotni rivojlantirishi mumkin, bu esa o'z mehnat muhojirlari uchun qo'shimcha himoyani ta'minlovchi ikki tomonlama kelishuvlarga olib keladi.

Xulosa qilib aytganda, "Mehnat migrantlari va ularning oila a'zolarining huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi xalqaro konventsiyaga qo'shilish O'zbekistonga o'z mehnat migrantlari huquqlarini himoya qilishga sodiqligini namoyish etish, migratsiya bo'yicha global

muhokamalar va siyosatlarida faol ishtirok etish, xalqaro resurslardan foydalanish imkoniyatini beradi. Natijada O'zbekiston mehnat muhojirlarining huquqlari va farovonligini ichki va xalqaro miqyosda yuksaltirishga hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Paul, R., 2017. Welfare without borders: unpacking the bases of transnational social protection for international migrants. *Oxford Development Studies*, 45(1), pp.33-46;
2. Ktistakis, Yannis. "Protecting Migrants under the European convention on human rights and the European social charter." *A handbook for legal practitioners* (2013);
3. Azis, M.A., Zahidi, M.S. and Pradhan, D., 2020. Synergising International Labour Laws and Human Rights for Protection of Indonesian Migrant Workers. *Lampung Journal of International Law*, 2(2), pp.109-120;
4. Mantouvalou, V., 2014. Organising against Abuse and Exclusion: The Associational Rights of Undocumented Workers. Forthcoming in *Migrants at Work*, C Costello and M Freedland (eds);
5. Diakit , M. Arthur Robinson. "11. A Brief Look At The International Convention On The Protection Of The Rights Of All Migrant Workers And Members Of Their Families." In *International Human Rights Monitoring Mechanisms*, pp. 117-131. Brill Nijhoff, 2009;
6. P coud, Antoine, and Paul De Guchteneire. "Migration, human rights and the United Nations: an investigation into the obstacles to the UN Convention on Migrant Workers' Rights." *Windsor YB Access Just*. 24 (2006): 241;
7. Dupper, Ockert. "Migrant workers and the right to social security: An international perspective." *Stellenbosch Law Review* 18, no. 2 (2007): 219-254;
8. Iredale, R., & Piper, N. (2003, October). Identification of the Obstacles to the Signing and Ratification of the UN Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers. In *ideas*;
9. "13. International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families. New York, 18 December 1990". UN Treaty base. Retrieved 2 August 2021;
10. Babick , K., 2012. Tackling irregular forms of migration: irregular migrants in the European Union-do they enjoy the rights contained in the UN Migrant Workers Convention?;
11. "United Nations Maintenance Page". UN. Retrieved 2 January 2020;
12. Lex.uz.